

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

College van Gedeputeerde Staten van Zeeland
Postbus 6001
4330 LA MIDDELBURG

**Directoraat-generaal
Regieorganisatie Transitie
Landelijke Gebied**

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6011 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/lvvn

Datum 20 december 2024

Betreft Extra middelen voor uitvoering maatregelpakketten in uw provincie

Ons kenmerk
DGRTLG / 89775748

Geacht college van Gedeputeerde Staten,

Bijlage(n)
1

U heeft in april 2024 voorstellen ingediend voor maatregelpakketten, gericht op de invulling van uw plannen met het landelijk gebied. Op basis van de toen geldende afspraken is een deel van uw voorstellen integraal beoordeeld door een rijkstoetsteam. Op 7 juni 2024 heeft de ministerraad een beslissing genomen over de uitkomsten van die integrale beoordeling, waarover u bij brief bent geïnformeerd.

Ik constateer dat grote verschillen zijn ontstaan tussen de omvang van de specifieke uitkering die provincies hebben ontvangen voor uitvoering van hun maatregelpakketten. Uw provincie heeft op basis van deze eerdere integrale beoordeling een relatief lagere rijksbijdrage ontvangen. Omdat ik oog wil houden voor de evenredigheid van de verdeling van middelen heb ik de door u ingediende, maar nog niet eerder beoordeelde voorstellen voor maatregelpakketten alsnog integraal laten beoordelen.

Het rijkstoetsteam heeft de hierna genoemde maatregelpakketten integraal beoordeeld. De uitkomsten van deze beoordeling heb ik aan de ministerraad voorgelegd. De ministerraad van 20 december 2024 heeft ingestemd met de positieve beoordeling van die maatregelpakketten. In deze brief informeer ik u welke maatregelen positief zijn beoordeeld, het bedrag dat ik daarvoor beschikbaar stel en voor welke delen van de maatregelpakketten u een specifieke uitkering kunt aanvragen op basis van artikel 5 van de Regeling provinciale maatregelen landelijk gebied (Rpml).

Oordeel maatregelpakketten

Op basis van de integrale beoordeling heeft de ministerraad als volgt besloten (in de bijlage bij deze brief is dit oordeel toegelicht):

*Bedragen in miljoenen euro's

Maatregelpakket	Aangevraagd 2024 - 2026	Resultaat integrale beoordeling	Maximum bedrag
A Akkerbouw en zoetwater	34,86	Gedeeltelijk positief	23,13
B Natuur	13,91	Gedeeltelijk positief	4,36
C Veehouderij	12,86	Gedeeltelijk positief	12,50
Totaal	61,63		39,99
Plafond bedrag extra middelen voor uw provincie n.a.v. deze aanvullende integrale beoordeling			21,083

Voorgenomen specifieke uitkering voor de maatregelpakketten

Voor (delen van) de maatregelpakketten die positief zijn beoordeeld, stel ik een specifieke uitkering beschikbaar van maximaal €21,083 mln. Ik zal die middelen via een wijzigingsregeling toevoegen aan het voor uw provincie beschikbare budget, genoemd in artikel 6 Rpml. Deze wijzigingsregeling laat ik op korte termijn in de Staatscourant publiceren. Het is aan de provincie om te besluiten voor welke van deze positief beoordeelde onderdelen van de maatregelpakketten u binnen dat budget een aanvraag wilt indienen voor een uitkering. Ik vraag u daarbij om oog te houden voor een doelmatige inzet van middelen en de balans tussen bijdragen aan de verschillende opgaven in het landelijk gebied in uw provincie.

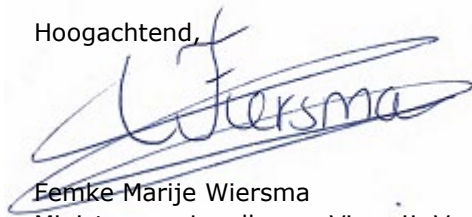
Naar aanleiding van de omstandigheden van de kustprovincies heeft de Tweede Kamer op 20 juni j.l. de motie van het lid Van Campen aangenomen (Kamerstuk 33 576, Nr. 382). Met deze motie wordt de regering opgeroepen om, samen met kustprovincies (waaronder Zeeland), tot maatwerk en een actieplan te komen op het gebied van sturing op de gunstige staat van instandhouding van de natuur, behoefte aan zoetwater en omgaan met verzilting. De uitvoering van aanvullende maatregelpakketten die, volgend op de bijgevoegde integrale beoordeling, in de komende periode in Zeeland gestart kan worden, kan gezien worden als een eerste onderdeel van de uitvoering van de motie Van Campen.

U kunt uw aanvraag indienen, zodra de wijziging van de Rpml in werking is getreden. Aanvragen voor een uitkering op basis van artikel 5 Rpml moeten kunnen steunen op de oordelen en bedragen, genoemd in deze brief en de bijlage met de integrale beoordeling. Er kan niet worden afgeweken van de hierboven genoemde positief beoordeelde (delen van) maatregelpakketten. Een aanvraag dient u in met behulp van het eerder aan u verstrekte aanvraagformulier. U kunt uw aanvraag ondertekend sturen naar aanvraagDGRTLG@minlnv.nl. In beginsel neem ik binnen 8 weken een beslissing op uw aanvraag.

Uitvoering

Ik ben blij om met deze additionele middelen de uitvoering van maatregelen in uw provincie te ondersteunen om bij te dragen aan de opgaven in het landelijk gebied. Dit is hard nodig voor de ondernemers en bewoners in het landelijk gebied. Ik kijk ernaar uit om samen met de provincie te werken aan een uitvoeringsgerichte en gebiedsspecifieke aanpak.

Hoogachtend,

Femke Marije Wiersma
Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Bijlage 1: Uitkomsten aanvullende integrale beoordeling

Integrale beoordeling extra maatregelpakketten provincie Zeeland

1. Algemene informatie	
Provincie	Zeeland
Datum/versie	1 november 2024
Beoordeelde stukken	<p>De stukken hieronder zijn de maatregelpakketten die in april 2024 wél zijn ingediend door de provincie, maar niet zijn betrokken met de eerste integrale beoordeling van de maatregelpakketten.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koplopermaatregelen uit het concept Zeeuws Gebiedsprogramma - Aanvraag koploper maatregelen Zeeland, 2 april 2024; • Sociaal-economische impact analyse koploper maatregelen Zeeland – Hogeschool Zeeland/Kenniscentrum Zeeuwse samenleving (in opdracht van de provincie Zeeland), 2 april 2024; • Financieel format (MS Excel template) provincie Zeeland met updates /addenda op 18 april 2024, 22 en 31 oktober 2024; • Verslag bijeenkomst integrale beoordeling extra maatregelpakketten Zeeland 17 oktober 2024; • Aanvullende informatie toegezonden door de provincie Zeeland op 22 oktober 2024, naar aanleiding van de bijeenkomst op 17 oktober 2024.

2. Samenstelling toetsteam	
Kernteam	DG Regieorganisatie Transitie Landelijk Gebied (RTLG) met de onderdelen Programmabureau (PB) en Programmabeheersing en Risicomanagement (PBR)
Toetsers	<p>Naast het kernteam:</p> <p>Ministerie van LNVN: DG Agro, directie Strategie, Kennis en Innovatie, DG Landelijk Gebied en Stikstof, DG Natuur en Visserij, team Klimaatopgave LNVN, DG RTLG, onderdeel grondzaken</p> <p>Ministerie van I&W: DG Water en Bodem</p> <p>Ministerie van VRO: DG Ruimtelijke Ordening</p>

3. Conclusie: toetsadvies integrale beoordeling maatregelpakketten				
Conclusie en samenvatting van integrale beoordeling maatregelpakketten	Maatregelpakket	Aangevraagd 2024-2026	Reeds toegekend	Nieuw positief beoordeeld
	Akkerbouw en zoetwater	34,86	6,35	23,13
	Natuur	13,91	1,00	4,36
	Veehouderij	12,86		12,50
	Eindtotaal	61,63	7,35	39,99
Uitgesplitst naar onderdelen van maatregelpakketten:				
	Maatregelpakket	Aangevraagd 2024-2026	Reeds toegekend	Nieuw positief beoordeeld*
	Akkerbouw en zoetwater	34,86	6,35	23,13
	A0 - Fieldlab volhoudbare Landbouw	0,54		0,61
	A1 - Koolstofboeren Zuidwestelijke Delta	0,99		0,33
	A2 - Agricycling Zuidwestelijke Delta	0,65		0,66
	A2 - Stimuleren van bodem leven door gebruik van lokale biomassa	0,30		0,28
	A9 - Omzetten bouwland naar niet productief areaal	25,50		20,88
	W5.2 - pilot verondiepen / verplaatsen sloten in Noordgouwe en Kamperland	0,38		0,37
	W5.3 - bepalen van aanpassen methoden voor nieuwe peilbesluiten	0,18		0,00
	Natuur	13,91	1,00	4,36

N2 - Versterking Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer	4,11	4,11
N4.1 - Aanleg groenblauwe dooradering Reimerswaal	8,80	0,25
Veehouderij	12,86	12,50
V6 - Kruidenrijk grasland	0,35	0,00
V7 - Vrijwillige opkoop zes veehouderijen	12,51	12,50
Eindtotaal	61,63	7,35
		39,99

*inclusief indexatie voor uitvoering vanaf 2025, conform financiële uitgangspunten. Dit verklaart waarom het bedrag bij een aantal (nieuw) positief beoordeelde maatregelen iets hoger uitkomt dan het door de provincie Zeeland aangevraagde bedrag (april 2024).

Integrale beoordeling voorjaar 2024; aanvullende maatregelen nodig

Op 2 april 2024 heeft de provincie Zeeland bij het Rijk een set verbeterde koploper maatregelpakketten ingediend voor start uitvoering van de eerste onderdelen van het (concept) Zeeuws gebiedsprogramma 2024-2026. Een deel van deze maatregelpakketten is getoetst door een Rijkstoetsteam. Op basis daarvan besloot het kabinet op 7 juni 2024 tot een financiële rijksbijdrage voor Zeeland van €7,35 mln. In de integrale beoordeling van 7 juni is verwezen naar maatwerk dat nodig is om in te kunnen spelen op een samenstel van unieke omstandigheden in Zeeland. Hiermee wordt bedoeld op een omvangrijk akkerbouwareaal en agrocomplex die onder druk staan van toenemende weersextremen (droogte) en verzilting. Dit gaat samen met kwetsbare (duin)natuurgebieden en een complexe stikstofopgave (meerdere bronnen, verschillende factoren en termijnen van beïnvloeding). In de integrale beoordeling op 7 juni 2024 heeft het Rijkstoetsteam verwoord dat aanvullende maatregelen nodig zijn om in Zeeland invulling te kunnen geven aan de urgente opgaven in (het landelijk gebied van) deze provincie.

Toetsing voor verkennen aanvullende rijksbijdrage en motie Van Campen

De omvang en complexiteit van de Zeeuwse gebiedsopgaven, in verhouding tot de tot nu toe beperkt beschikbare financiële rijksbijdrage, heeft voor het Rijk aanleiding gegeven om te verkennen of een aanvullende financiële rijksbijdrage voor Zeeuwse maatregelpakketten mogelijk is. En daarmee de overige, in de vorige ronde nog niet beoordeelde maatregelpakketten van de provincie Zeeland, ook integraal te beoordelen.

Naar aanleiding van de omstandigheden van de kustprovincies heeft de Tweede Kamer op 20 juni de motie van het lid Van Campen aangenomen (Kamerstuk 33 576, Nr. 382). Met deze motie wordt de regering opgeroepen om, samen met kustprovincies (waaronder Zeeland), tot maatwerk en een Actieplan te komen op het gebied van sturing op de gunstige staat van instandhouding van de natuur, behoefte aan zoetwater en omgaan met verzilting. De uitvoering van aanvullende maatregelpakketten die, volgend op de voorliggende integrale beoordeling, in de komende periode in Zeeland gestart kan worden, kan gezien worden als een eerste onderdeel van de uitvoering van de motie Van Campen. Aanvullende inspanningen van meerdere partijen zullen evenwel nodig zijn om invulling te kunnen geven aan het maatwerk en het actieplan waar de motie toe oproept.

Het Rijkstoetsteam Zeeland heeft de aanvullende maatregelpakketten getoetst op basis van de dezelfde vereisten als in de toetsing in het voorjaar van 2024.

De concept integrale beoordeling resulteerde in vragen van het Rijkstoetsteam, welke op woensdag 2 oktober 2024 schriftelijk gedeeld zijn met de provincie Zeeland. Op 17 oktober 2024 heeft op het provinciehuis in Middelburg een (hybride) overleg plaatsgevonden tussen vertegenwoordigers van de provincie Zeeland en het Rijkstoetsteam. In dit overleg heeft het Rijks toetsteam de voorlopige beoordeling toegelicht en heeft de provincie mondeling een reactie gegeven op de vragen van het Rijkstoetsteam. Ook is een aantal vervolgacties afgesproken. Van het overleg is een verslag gemaakt dat door de vertegenwoordigers van de provincie en Rijkstoetsteam is vastgesteld. Het verslag en de uitkomsten van de vervolgacties zijn betrokken bij het opstellen van de voorliggende integrale beoordeling.

Algemene beoordeling

Het Rijkstoetsteam constateert dat met de inzet van aanvullende rijksmiddelen de provincie Zeeland, samen met gebiedspartijen, de uitvoering van de Zeeuwse aanpak in het gebiedsprogramma met meer impact kan voortzetten. In lijn met de integrale beoordeling van de eerste set maatregelpakketten van 7 juni 2024 constateert het Rijkstoetsteam dat Zeeland met de aanvullende maatregelpakketten een onderbouwde en heldere aanpak voorstaat. De provincie heeft daarbij voldoende aandacht voor monitoring en evaluatie. Het Rijkstoetsteam heeft vertrouwen dat de provincie, samen met partners, gesteld staat voor uitvoering van de maatregelen en het realiseren van de beoogde resultaten binnen de gestelde termijnen.

De provincie Zeeland heeft met het merendeel van de verbeterde maatregelpakketten laten zien opvolging te hebben gegeven aan de aanbevelingen uit het tussentijds beeld van het Rijk en de appreciaties van WECR. De maatregelen zijn in dit stadium concreter uitgewerkt aan de hand van de onderdelen van de beleidstheorie. Bij de meeste maatregelen is inzicht gegeven in de relatie van de maatregel naar instrumenten, beschikbare financiële middelen, verwachte output en mogelijke outcome/doelbereik. Het Rijkstoetsteam constateert dat de kostenramingen bij de maatregelen bestaan uit PxQ-calculaties danwel gespecificeerde uitsplitsingen op activiteitsniveau. De kostenramingen geven inzicht in de aspecten die het Rijk in het financieel addendum als kader heeft gesteld.

Voor een aantal (onderdelen van) maatregelen is het Rijkstoetsteam tot de conclusie gekomen dat de gestelde vereisten in dit stadium onvoldoende verwerkt zijn en derhalve heeft het Rijkstoetsteam op dit moment deze (onderdelen van) maatregelen negatief moeten beoordelen. In de onderstaande delen van de integrale beoordeling is dit verder toegelicht.

In lijn met het tussentijds beeld van het Rijk geeft de provincie Zeeland zich in deze (tweede) set maatregelpakketten rekenschap van een bredere financiële dekking van de maatregelpakketten met eigen bijdragen en die van gebiedspartijen. Oftewel, cofinanciering. Dit versterkt het draagvlak voor evenals de impact van de uit te voeren maatregelpakketten.

De provincie Zeeland heeft met ondersteuning van Hogeschool Zeeland/het Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving een zestal Sociaal Economische Impact Analyses (SEIA's) opgesteld, die toezien op de brede welvaartseffecten van sets van maatregelen. Deze SEIA's zijn gemaakt door expertsessies met beleidsmedewerkers van de provincie te organiseren. Hierbij zijn in dit stadium nog geen externe stakeholders betrokken. De scores op betreffende indicatoren zijn positief danwel neutraal. Bij de SEIA's zijn aannames gemaakt welke in de verdere uitwerking een kritische blik vragen. Zo is er voor de maatregelen met betrekking tot waterhuishouding aangenomen dat een grotere zoetwaterbeschikbaarheid niet zal leiden tot de productie van water intensieve teelten, zoals uien.

Maatregelpakket Akkerbouw en zoetwater

In dit maatregelpakket worden (onderdelen van) zes van de zeven maatregelen door het Rijkstoetsteam positief beoordeeld en kunnen deze in aanmerking komen voor een financiële rijksbijdrage. Met maatregelen voor onder meer koolstofvastlegging en toepassing van compost uit regionale biomassa, is het maatregelpakket gericht op een duurzame doorontwikkeling van de agrarische praktijk in relatie tot de leefomgeving. Met maatregel *A9 Omzetten bouwland naar niet productief areaal* wordt in totaal 275 hectare grond in prioritaire gebieden omgezet naar meer extensief gebruik. Deze extensivering resulteert in een reductie van emissies naar lucht, bodem en water en biedt kansen voor natuurherstel evenals de aanleg van Groen Blauwe Doordadering. Met de zoetwater gerelateerde (pilot)maatregel W5.2 verondiepen/verplaatsen sloten wordt de zoute kweldruk in een watergang weggenomen, waardoor boeren gebiedseigen water voor de teelt van gewassen beter kunnen benutten. Inzichten uit deze pilot kunnen benut worden voor toepassing bij andere watergangen in Zeeland en daarbuiten. Ten aanzien van de maatregelen *A0 Fieldlab Volhoudbare Landbouw*, *A1 Koolstofboeren* en *A2 Agricycling* is gekozen voor (voortzetting van) een interbestuurlijke

samenwerking van Zeeland met de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant: de Zuidwestelijke Delta. De drie provincies laten zien het werken aan een volhoudbare akkerbouw in dit gebied voorop te stellen, ook waar deze de provinciegrens overstijgt. Het Rijkstoetsteam beoordeelt de betreffende maatregelen positief. Met de beschikbare financiële rijksbijdragen danwel eigen financiële middelen zullen de drie provincies gezamenlijk zorg moeten dragen voor financiële dekking van de betreffende maatregelen. Alternatief is bijstelling van de maatregelen in scope. Hoewel dit niet de voorkeur heeft is door de provincie Zeeland bevestigd dat, als terugvaloptie, ook alleen het Zeeuwse deel van de maatregelen uitgevoerd kan worden.

Maatregelpakket Natuur

Met dit maatregelpakket is het toetsteam van oordeel dat relevante stappen worden gezet in de richting van een gunstige staat van instandhouding van de Zeeuwse natuur. Voor de maatregel *N2 Versterking Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer* is de ambitie om het areaal met nieuwe gebieden uit te breiden. Het Rijkstoetsteam is positief over de maatregel; deze draagt bij aan het realiseren van de natuurdoelen in Zeeland en tegelijk biedt het een vergoeding voor de inspanningen van agrarisch ondernemers. Essentieel bij de positieve beoordeling van deze maatregel is dat het agrarisch natuurbeheer (financieel) langjarig geborgd is, in het licht van het afsluiten van meerjarige contracten met agrarisch ondernemers. De provincie Zeeland heeft toegezegd om, in het geval van een aanvraag voor deze maatregel, de garantstelling voor langjarig beheer te zullen onderbouwen.

Voor wat betreft de maatregel *N4.1 Aanleg Groenblauwe dooradering Reimerswaal* herkent het Rijkstoetsteam de inzet en de wens van de provincie evenals het waterschap om de zoetwatervoorziening in dit gebied te versterken en zo de klimaatbestendigheid van de landbouw te verbeteren. Echter, het deel van de aanvraag dat ziet op de eerste investeringen voor aanleg van het onderdeel Groenblauwe dooradering is naar het oordeel van het Rijkstoetsteam in dit stadium te prematuur en onvoldoende uitgewerkt. Dit deel is door het Rijkstoetsteam derhalve nu niet positief beoordeeld.

Wel oordeelt het Rijkstoetsteam positief over het door de provincie voorgestelde onderzoek voor planuitwerking als onderdeel van maatregel N4.1. Dit betekent dat een rijksbijdrage mogelijk is voor het onderzoeken van de uitvoerbaarheid van de groenblauwe dooradering en implicaties van de zoetwatervoorziening voor de zoetwatervraag in het gebied. Ook de mogelijke gevolgen voor de ecologie in de Westerschelde dienen bij het onderzoek betrokken te worden genomen. In het licht van de uitvoering van de motie Van Campen is het gewenst dat de provincie en Rijk het onderzoek gezamenlijk begeleiden. Op basis waarvan vervolgens bezien kan worden hoe verdere ontwikkeling en bekostiging in een samenwerking van regionale partijen en het Rijk gestalte kan krijgen.

Het Rijkstoetsteam wijst erop dat binnen één beschikking maximaal 10% van het bedrag besteed kan worden aan directe uitvoeringskosten. Omdat het deel *versterking organisatie/begeleiding* in het maatregelpakket Natuur hoog is, komt het percentage in dit pakket mogelijk hoger uit dan 10% directe uitvoeringskosten. Bij indiening van de aanvraag rijksbijdrage dient de provincie er op toe te zien dat het deel directe uitvoeringskosten op het totaal aangevraagde bedrag niet boven de grens van 10% uitkomt.

Maatregelpakket Veehouderij

Aangaande maatregel V6 Kruidenrijk grasland herkent het Rijkstoetsteam dat vergroting van het areaal kruidenrijk grasland aanzet tot verduurzaming van de landbouw met een positief effect op de bodemgesteldheid en afnemende wateruitspoeling. De uitwerking van de maatregel is gebaseerd op een eerdere pilot en de provincie vraagt middelen aan voor het opzetten van een plan en de uitvoering. De uitwerking daarvan beoordeelt het Rijkstoetsteam als onvoldoende om de maatregel op dit moment positief te kunnen beoordelen.

	<p>Ten aanzien van maatregel V7 <i>Vrijwillige opkoop zes veehouderijen</i> is het Rijks toetsteam positief, mits de uitvoering van de maatregel plaatsvindt op basis van een subsidieregeling die de provincie openstelt binnen de kaders van de maatregel gebiedsgerichte beëindiging (MBG). Daarbij is het van belang, als opgenomen in de MGB, dat de provincie Zeeland onderbouwt dat de ruimte die vrijkomt met de vrijwillige opkoop van zes veehouderijlocaties bijdraagt aan de provinciale doelen (o.a. natuur/stikstofemissiereductie, klimaat, verduurzaming van de landbouw en legalisering van PAS-melders).</p> <p><u>Conclusies integrale beoordeling</u></p> <p>Maatregelpakket Akkerbouw en zoetwater</p> <p>Positief beoordeeld zijn de onderdelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • A0 Fieldlab Volhoudbare Landbouw Zuidwestelijke Delta: <i>deel Zeeland</i> • A1 Koolstofboeren Zuidwestelijke Delta: <i>deel Zeeland</i> • A2 Agricycling Zuidwestelijke Delta: <i>deel Zeeland</i> • A2 Bodemverbetering door gebruik van lokale biomassa • A9 Omzetten bouwland naar niet productief areaal • W5.2 Pilot verondiepen/verplaatsen sloten zoals in Noordgouwe <p>Negatief beoordeeld zijn de onderdelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • W5.3 Bepalen van aanpassen methoden voor nieuwe peilbesluiten <p>Niet getoetst/buiten scope toetsing:</p> <ul style="list-style-type: none"> • A0 Fieldlab volhoudbare Landbouw Zuidwestelijke Delta: <i>delen Zuid-Holland en Noord-Brabant</i> • A1 Koolstofboeren Zuidwestelijke Delta: <i>delen Zuid-Holland en Noord-Brabant</i> • A2 Agricycling Zuidwestelijke Delta: <i>delen Zuid-Holland en Noord-Brabant</i> <p>Maatregelpakket Natuur</p> <p>Positief beoordeeld zijn de onderdelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • N2 Versterken Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer • N4.1 Aanleg Groenblauwe dooradering Reimerswaal: <i>deel onderzoek/planuitwerking</i> <p>Negatief beoordeeld zijn de onderdelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • N4.1 Aanleg Groenblauwe dooradering Reimerswaal: <i>deel grondaankopen</i> <p>Maatregelpakket Veehouderij</p> <p>Positief beoordeeld zijn de onderdelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • V7 Vrijwillige opkoop veehouderijen <p>Negatief beoordeeld zijn de onderdelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • V6 Kruidenrijk grasland
--	--

<p>Bevindingen maatregelpakket Akkerbouw en zoetwater</p> <p><i>A0 Fieldlab Volhoudbare Landbouw Zuidwestelijke Delta</i></p> <p><i>A1 Koolstofboeren Zuidwestelijke Delta</i></p> <p><i>A2 Agricycling Zuidwestelijke Delta</i></p> <p><i>A2 Bodemverbetering door gebruik van lokale biomassa</i></p> <p><i>A9 Omzetten bouwland naar niet productief areaal</i></p> <p><i>W5.2 Pilot verondiepen/verplaatsen sloten zoals in Noordgouwe</i></p> <p><i>W5.3 Bepalen van aanpassen methoden voor nieuwe peilbesluiten</i></p>	
Algemeen	<p>Hoofdaanvrager: provincie Zeeland. Betrokken partijen: boeren(collectieven), coöperaties en agrarische belangenorganisaties, onderzoeksinstituten, ketenpartijen en gemeenten. Waterschap Scheldestromen is samenwerkingspartner/uitvoerder van de zoetwater gerelateerde maatregelen W5.2 en W5.3. De maatregelen W5.2 -na uitvoering pilot Noordgouwe- en W5.3 zijn gericht op meerdere gebieden in Zeeland. Maatregel A9 richt zich op</p>

	afwaardering voor extensief gebruik in de prioritaire gebieden in het Zeeuws gebiedsprogramma: de Manteling van Walcheren, de Kop van Schouwen (beide Natura2000) en het Grenspark Groot Saefthinghe. De maatregel A2 (Bodemverbetering) is gericht op Grenspark Groot Saefthinghe. De maatregelen A0, A1 en A2 (Agricycling) vloeien voort uit de triple helix samenwerking van overheden, agrarisch ondernemers, ketenpartijen en gebiedspartijen in de Zuidwestelijke Delta: het akkerbouwgebied van Zeeland, de Zuid-Hollandse eilanden en West-Brabant.
Deel 0: adviezen van WEcR, het tussentijds beeld van het Rijk indien relevant de EA.	<p>WEcR: Binnen het in de zomer van 2023 ingediende maatregelpakket akkerbouw en zoetwater zijn twee maatregelen door WEcR geapprecieerd: A2 <i>Bodemverbetering door gebruik lokale biomassa</i> en A9 <i>Omzetten bouwland naar niet productief areaal</i>. Beide maatregelen heeft WEcR indertijd beoordeeld als te beperkt uitgewerkt om er een oordeel over te kunnen vormen. De provincie heeft daaropvolgend in april 2024 verbeterde versies van deze maatregelen ingediend. Waarmee het inzicht heeft verschaft in onder meer verwachte effecten, de kostenraming en de locaties/hoeveelheid hectares.</p> <p>Tussentijds Beeld Rijk: het Rijk heeft in het tussentijds beeld van oktober 2023 opgenomen dat het maatregelpakket akkerbouw-zoetwater naar verwachting low regret is. De maatregelen dragen bij aan de doelen van het Zeeuwse gebiedsprogramma en er worden geen lock ins verwacht. Tegelijk verzocht het Rijk in het tussentijds beeld om de maatregelen uit te werken en het causaal verband weer te geven tussen maatregel, instrumentkeuze, raming van de kosten (PxQ) en de te realiseren doelen (beleidstheorie). Het Rijk heeft ook gevraagd om voor elke maatregel de sociaaleconomische effecten inzichtelijk te maken aan de hand van een SEIA. Specifiek voor maatregel A9 <i>omzetten bouwland naar niet productief areaal</i> heeft het Rijk geëxpliciteerd dat uit de beschikbare middelen alleen afwaardering van grond bekostigd kan worden.</p> <p>Met de verbeterde maatregelpakketten evenals de bijgevoegde SEIA's heeft de provincie Zeeland invulling gegeven aan de gestelde voorwaarden in het tussentijds beeld Rijk. In onderstaande delen van de bevindingen is dit verder uiteengezet.</p> <p>De Ecologische Autoriteit heeft geen advies uitgebracht op het maatregelpakket en derhalve is dit niet van toepassing.</p>
Deel 1: Opgaven / probleemanalyse en de te bereiken doelen	<p>Zeeland is een akkerbouwprovincie. Verduurzaming van de agrarische productie is nodig om toekomstbestendig te kunnen blijven boeren. Veranderingen in het klimaat (toenemende weersextremen) resulteren in schaarste van neerslagwater, met name in het groeiseizoen. In Zeeland hangt dit samen met geen of in ieder geval een beperkte externe aanvoer van zoetwater. Tekorten in neerslagwater zijn van invloed op de impact van bestaande en langzaam toenemende verzilting. De maatregelen in het pakket akkerbouw en zoetwater zijn bedoeld voor beheerders van het watersysteem en agrarisch ondernemers om in te spelen op de voornoemde veranderingen en het mogelijk maken van toekomstbestendig boeren.</p> <p>Voldoende beschikbaarheid van zoetwater legt de basis voor een gezonde plantgroei met minder gebruik van middelen en (daardoor) minder emissies naar lucht, bodem en water. In aansluiting op de eerder positief beoordeelde maatregelen (voorjaar 2024) zijn de aanvullende maatregelen in dit pakket gericht op aanpassing van de agrarische bedrijfsvoering (A0, A2, A9) en (betere) benutting van zoetwater (W5.2 en W5.3).</p>
Deel 2: Oplossingsrichtingen, doelbereik en (sociaal-economische) effecten	<p>A0 Fieldlab volhoudbare landbouw Zuidwestelijke Delta: het betreft het voortzetten van een platform voor programmamanagement en kennisdeling voor projecten die in uitvoering zijn of komen op het gebied van volhoudbare landbouw in de Zuidwestelijke Delta (zie ook ten behoeve van de uitvoering van maatregelen A1, A2). Het is de bestendinging van de interbestuurlijke samenwerking, voortkomend uit het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland. Deze samenwerking draait sinds 2020 en loopt tot en met eind 2024. De samenwerking heeft inmiddels groot draagvlak verworven bij de agrarisch ondernemers in het gebied. Opgenomen in de maatregel is de doorontwikkeling</p>

van twee Fieldlabs (1. Boerderij van de Toekomst Zuidwestelijke Delta met AIKC Rusthoeve, Delphy, WUR en 2. Bio Regeneratieve Landbouw met Klompe & Mosselman), die onderdeel zijn van de EIP Fieldlabregeling van het Ministerie van LVVN. Bij uitvoering van A0 zal afstemming met de landelijke koepel voor de fieldlabs plaatsvinden. Het Rijkstoetsteam is van mening dat de maatregel, met voortzetting van de samenwerking van partijen in de Zuidwestelijke Delta, low regret is.

A1 Koolstofboeren Zuidwestelijke Delta: het betreft koolstofvastlegging door middel van opschaling van een lopend project in de Zuidwestelijke Delta met deelname van 30 boeren naar 150 boeren. Veronderstelde opbrengst van deze opschaling is 30 Kton CO₂ vastlegging op in totaal 5.000 hectare akkerbouwgrond. Het is de bedoeling om een (nieuw) verdienmodel voor agrarisch ondernemers te realiseren met een vergoeding van keten/marktpartijen. De maatregel is gericht op planuitwerking met onder andere werving van ondernemers, tussentijdse metingen en beloningen door de markt. Het Rijkstoetsteam staat positief tegenover deze maatregel. Daarbij merkt het Rijkstoetsteam op dat de overheidsinvestering (ca. €300 per hectare) fors is om de markt te mobiliseren. Tegelijk is koolstofvastlegging een relatief nieuwe ontwikkeling en werkwijze, waarbij een ondersteunende rol van de overheid in dit stadium nodig is om te leren en de praktijk te kunnen verbreden naar agrarisch ondernemers in andere gebieden.

Bij de bespreking van de maatregel met het Rijkstoetsteam op 17 oktober 2024 heeft de provincie Zeeland bevestigd dat er geen overlap is met het project 'Meet en monitoringsproject Pilot Windpark Krammer' onder leiding van ZLTO, waarvoor het ministerie van LVVN een subsidie heeft verstrekt van €152.000. Er is daarmee ook geen sprake van overlappende (dubbele) financiering. Windpark Krammer is gericht op het meten en de monitoring van koolstofvastlegging. Bij de in deze integrale beoordeling voorliggende maatregel koolstofboeren gaat het om boeren die koolstofvastlegging (gecertificeerd) toepassen. Aanvullend heeft de provincie Zeeland bevestigd bij de uitvoering van de maatregel te werken volgens certificering door de Stichting Nationale Koolstofmarkten (SNK). Hiermee is geborgd dat de beoogde koolstofvastlegging duurzaam (en niet tijdelijk) is.

De provincie Zeeland en het Rijk (LVVN, team Klimaatopgave) zijn overeengekomen dat zij de voortgang van de uitvoering van de maatregel gezamenlijk volgen. Hiermee kunnen opgedane inzichten benut worden voor mogelijk bredere toepassing naar andere gebieden/op het boerenerf. Ook zijn de inzichten te betrekken bij de doorontwikkeling van (provinciaal en nationaal) beleid op het gebied van koolstofvastlegging.

A2 Agricycling en A2 Bodemverbetering: het betreft een tweetal pilotmaatregelen in verschillende gebieden. Opschaling van projecten die lopen in de Hoeksche Waard naar twee regio's in de Zuidwestelijke Delta en het Grenspark Groot Saeftinghe. Het doel is toepassing van lokale biomassa en verwerking tot circulaire compost voor agrarisch gebruik. De uitvoering van deze maatregelen moet leiden tot het verbeteren van de bodemvruchtbaarheid, afname van bemesting, waterbufferend vermogen en minder uit- en afspoeling van nutriënten. De maatregel sluit aan bij de doelstelling om te komen tot een circulaire economie.

In het noorden van het land wordt deze aanpak al langer toegepast en is het een populaire maatregel onder boeren. Met de maatregel worden aantoonbare resultaten bereikt; het zorgt voor minder kunstmestgebruik en leidt tot verbetering van de bodem- en waterkwaliteit. Voor sponswerking van de bodem heeft het minder snel effect en dient de maatregel lang door te lopen om resultaat te zien. Laat onverlet dat de maatregel perspectief heeft. Het Rijkstoetsteam staat positief tegenover de maatregel.

Op verzoek van het Rijkstoetsteam heeft de provincie Zeeland inzicht gegeven in de voorlopige uitkomsten van het haalbaarheidsonderzoek dat het Instituut voor Landbouw-, visserij – en voedingsonderzoek (ILVO) momenteel uitvoert naar

bodemverbetering met compostering in het Grenspark Groot Saeftinghe. Uit de studie komt naar voren dat de maatregel kan bijdragen aan verduurzaming van de landbouw via meer vruchtbare en gezonde landbouwbodems (bodemverbetering) met minder gebruik van kunstmest en afnemende uitspoeling van nutriënten. De onderzoekers zien met deze maatregel een kans voor het verbinden van de gangbare landbouw met vormen van biologische landbouw en landbouw-natuur. Er is interesse voor de maatregel bij een brede groep boeren in het Grenspark.

Aanvullend heeft de provincie Zeeland in het gesprek met het Rijkstoetsteam op 17 oktober bevestigd dat de huidige ontwikkelingen op de dierlijke mestmarkt naar verwachting geen negatief effect hebben op uitvoering van de maatregel. De maatregel heeft namelijk betrekking op de vervanging van het deel industriële compost in het bemestingsplan van agrarisch ondernemers naar regionale, circulaire compost. Het gaat niet om vervanging van het deel dierlijke mest.

A9 Omzetten bouwland naar niet productief areaal: deze maatregel betreft afwaardering van grond voor meer extensief gebruik en daarmee het verlagen van de impact van activiteiten naar de (leef)omgeving, waaronder reductie van emissie naar lucht en water. De afwaardering draagt bij aan reductie van stikstofdepositie op kwetsbare duinnatuur in Natura 2000 gebieden en daarmee natuurherstel (tegengaan van verslechtering). Dit sluit aan op de Natuurdoelanalyses die de provincie voor deze gebieden heeft opgesteld en die zijn getoetst door de Ecologische Autoriteit. De maatregel biedt tevens mogelijkheden voor realisatie van nieuwe natuur/Groen Blauwe Dooradering.

De afwaardering wordt toegepast op percelen in drie prioritaire gebieden in het Zeeuws gebiedsprogramma: de Kop van Schouwen (30 hectare), de Manteling van Walcheren (85 hectare) en het Grenspark Groot Saeftinghe (160 hectare). Voor het realiseren van een toekomstbestendige landbouw en natuur geeft de provincie aan dat beschikbaarheid voor gronden gewenst is voor onder andere kavelruil. In de drie gebieden gaat het om totaal 275 hectare meer extensief gebruik. Hierbij zal 100 hectare 40-60% worden afgewaardeerd en de overige 175 hectare circa 85%. Het Rijkstoetsteam beoordeelt de maatregel positief.

Op verzoek van het Rijkstoetsteam heeft de provincie Zeeland inzicht gegeven in de verdeling van de gronden naar eigendom:

- Rijksvastgoedbedrijf: 100 hectare
- Provincie Zeeland: 75 hectare
- Particulieren (o.a. landgoedeigenaren): 100 hectare, waarvan 75 hectare op Walcheren en 25 hectare op Schouwen-Duiveland

De selectie van gronden heeft de provincie gebaseerd op een combinatie van doelbereik met (draagvlak voor) de ontwikkeling van de drie prioritaire gebieden. De afwaardering resulteert in circulaire landbouw, gecombineerd met groenblauwe dooradering en het verbeteren van de waterkwaliteit. Dit betekent dat er op de betreffende percelen na afwaardering sprake zal zijn van een vermindering van de mestgift (indicatief 80%) en afname van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen (tot 100%).

In de bespreking met het Rijkstoetsteam op 17 oktober 2024 heeft de provincie Zeeland bevestigd dat het in de uitwerking en uitvoering van maatregel A9 zal werken naar de uitgangspunten die het Rijk stelt voor grondafwaardering en de actieve en passieve verplichtingen die met functiewijziging samenhangen (zie voor specificatie van deze uitgangspunten bijlage 1).

Tenslotte heeft de provincie Zeeland bevestigd dat de acties onder maatregel A9 additioneel zijn aan de realisatie van het Natuur Netwerk Nederland (NNN) evenals het Programma Natuur (fase 1 en 2). De provincie Zeeland heeft toegezegd dit blijvend te zullen monitoren.

W5.2 Pilot verondiepen/verplaatsen sloten zoals in Noordgouwe: In Zeeland zijn meerdere sloten dermate diep dat deze ongewenst zoute kwel

	<p>aantrekken vanuit de ondergrond. Door sloten ondieper te maken, te verplaatsen of van een ondoorlatend membraam te voorzien kan dit opgelost worden. De door Zeeland voorgestelde pilotmaatregel is bedoeld om dit op de locatie Noordgouwe/Zonnemaire toe te gaan passen. Op basis daarvan zal worden gekeken of het op termijn op andere plekken in Zeeland een oplossing kan zijn. De pilot levert inzichten op ten behoeve van de 'brede gereedschapskist zoetwatermaatregelen' die de provincie Zeeland in ontwikkeling heeft.</p> <p>De maatregel is in lijn met Water en Bodem Sturend, namelijk vanuit het perspectief 'beter gebruik maken van gebiedseigen water'. De maatregel draagt bij aan een klimaatbestendig water- en bodemsysteem. De maatregel sluit ook aan bij eerder door het Rijkstoetsteam positief beoordeelde maatregelen (toetsing voorjaar 2024)¹. Daarmee beoordeelt het Rijkstoetsteam de pilotmaatregel W5.2 positief.</p> <p>Het Rijkstoetsteam geeft de provincie Zeeland en het waterschap Scheldestromen in overweging om de effecten van de maatregel te monitoren met het meetsysteem FRESHM. Zodat ervaringen met bijvoorbeeld gunstige en minder gunstige locaties voor het verondiepen en verplaatsen van sloten benut kunnen worden voor bredere inzet binnen het Deltaplan Zoetwater.</p> <p>W5.3 Bepalen van aanpassen methoden voor nieuwe peilbesluiten: Het betreft een maatregel gericht op financiering van capaciteit en expertise om de structurerende keuzes Water en Bodem Sturend op te nemen in het opnieuw vaststellen van peilbesluiten door het waterschap Scheldestromen. Het Rijkstoetsteam is van mening dat het gaat om een wettelijke kerntaak van het waterschap, die gefinancierd moet worden met belastingopbrengsten. Dubbelfinanciering kan niet aan de orde zijn en derhalve beoordeelt het Rijks toetsteam de maatregel negatief.</p>
Deel 3: Besluitvorming en betrokken partijen	<p>De uitvoering van de maatregelen bouwt voort op de Zeeuwse aanpak waarin gebiedspartijen samen bijdragen aan de realisatie van de gebiedsgerichte aanpak Zeeland (zie concept Zeeuws gebiedsprogramma). In het verlengde hiervan zijn de maatregelen ontwikkeld in samenspraak met boeren(collectieven), agrarische organisaties (o.a. ZLTO, ZAJK), onderzoeksinstituten (Rusthoeve, Delphy, WUR) en gebiedsnetwerken (Grenspark Groot Saefthinghe), waterschap Scheldestromen en de Zeeuwse gemeenten. Het merendeel van de maatregelen kan direct of op korte termijn (2025-2026) van start, temeer de maatregelen zijn ontsproten uit de Zeeuwse aanpak en daarmee draagvlak hebben bij gebiedspartijen. Waar aan de orde worden procedures door de provincie en het waterschap ordelijk doorlopen en dit gebeurt in samenspraak met betrokken partijen.</p> <p>Voor de uitvoering van de maatregelen A0, A1 en A2 (en de in het voorjaar van 2024 reeds positief beoordeelde maatregel A1 KPI's Biodiversiteitsmonitor) wordt gewerkt met het al bestaande en bewezen interbestuurlijke netwerk Zuidwestelijke Delta (250 boeren, 60 markt/ketenpartijen en 12 overheden). De maatregelen komen voort uit / zijn een uitbouw van deze samenwerking. Maatregel A3 komt direct voort uit een initiatief van agrarisch ondernemers in het Grenspark Groot Saeftinge.</p>
Deel 4: Financiën en risico's	<p>A0, A1 en A2: maatregelen op het niveau Zuidwestelijke Delta</p> <p>Voor deze drie maatregelen op het niveau van de Zuidwestelijke Delta geldt dat de provincies Zuid-Holland, Zeeland en Noord-Brabant de intentie hebben om gezamenlijk te bekostigen, waarvoor zij ook rijksmiddelen hebben aangevraagd. De afspraken en samenwerking krijgen vorm via het interbestuurlijke netwerk Zuidwestelijke Delta. Risico en beheersmaatregelen zijn uitgewerkt evenals de samenhang met andere trajecten.</p> <p>Essentieel is dat de drie provincies uit de door hen ontvangen / te ontvangen rijksbijdragen danwel met eigen middelen gezamenlijk zorg dragen voor een sluitende financiële dekking van de door hen ingediende maatregelen op het</p>

¹ Het gaat om de maatregelen: A1: vervolgonderzoek relatie stikstof-zoetwater, W1: pilot slim real-time meetwerk in het Grenspark Groot Saefthinghe, W4: stimulering regelbare drainage en W5.1: slimmer omgaan met zoetwater

niveau van de Zuidwestelijke Delta. Daarbij merkt het Rijkstoetsteam op dat, vanwege uitgangspunten in de toetsing voorjaar 2024 (geen nieuwe maatregelen beoordelen), de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant voor de drie betreffende maatregelen nog geen rijksbijdrage hebben kunnen aanvragen en ontvangen.

Het is van belang dat de drie provincies gezamenlijk bepalen hoe zij de financiële dekking van de maatregelen op een andere wijze en mogelijk uit eigen financiële middelen willen bekostigen. De provincie Zeeland maakt dit bespreekbaar met de twee andere provincies. Mocht onverhoopt bekostiging en uitvoering door de drie provincies gezamenlijk niet haalbaar blijken dan is de terugvaloptie, voor elk van de drie maatregelen, dat deze op het niveau van de provincie Zeeland uitgevoerd worden. De provincie Zeeland heeft dit bevestigd in het overleg met het Rijkstoetsteam op 17 oktober 2024.

Onderstaand zijn de drie maatregelen op het niveau van de Zuidwestelijke Delta uitgesplitst, uitgaande van het Zeeuwse deel van de aanvraag.

A0 Fieldlab volhoudbare landbouw Zuidwestelijke Delta: Voor het Zeeuwse deel van de dekking van de maatregel vraagt de provincie, inclusief voorziene BTW kosten, een bedrag aan van € 0,61 mln. De overige middelen dienen beschikbaar te komen via de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant. De provincie Zeeland is via het interbestuurlijk netwerk Zuidwestelijke Delta met de twee andere provincies in gesprek over hun financiële bijdrage aan de maatregel. De voor Zeeland maximaal positief te beoordelen rijksbijdrage voor maatregel A0 is €0,61 mln.

A1 Koolstofboeren Zuidwestelijke Delta: Naar aanleiding van vragen van het Rijkstoetsteam heeft de provincie Zeeland verder inzicht gegeven in de PxQ onderbouwing van deze maatregel. Hierbij heeft de provincie Zeeland bevestigd dat er geen kosten zijn geraamd die betrekking hebben op betalingen aan de boeren voor de koolstofvastlegging. Alleen de markt zal de carbon credits afnemen. De geraamde kosten voor uitvoering en realisatie zijn het gevolg van de inspanningen die nodig zijn om het betalingssysteem door de markt voor de deelnemende agrarisch ondernemers toe te passen. Dit is des te meer van belang omdat het een relatief nieuwe werkwijze voor agrarisch ondernemers is (bijv. ondersteuning bij de registratie van hoeveelheden koolstofvastlegging). Met andere woorden: het gaat om ondersteuning van de overheid om de koolstofmarkt te laten functioneren.

Uitgaande van het voorgaande is de voorlopig maximaal positief te beoordelen rijksbijdrage, inclusief kosten BTW: € 330.000

A2 Agricycling. Voor uitvoering van deze maatregel is (inclusief kosten BTW) een maximale financiële rijksbijdrage mogelijk van € 663.000. Het Rijks toetsteam vraagt aan de provincie om de cofinanciering van partijen bij deze maatregel te concretiseren.

A2 Bodemverbetering door gebruik van lokale biomassa

Een bedrag van € 282.000 kan positief worden beoordeeld. Naar aanleiding van vragen van het Rijkstoetsteam heeft de provincie bevestigd dat de huidige ontwikkelingen op de dierlijke mestmarkt naar verwachting geen negatief effect hebben op uitvoering van de maatregel.

A9 Omzetten bouwland naar niet productief areaal: Aan het Rijk wordt een financiële rijksbijdrage gevraagd voor de afwaardering van 275 hectare grond, welke verdeeld zijn over 3 prioritaire regio's in Zeeland. De gronden zijn thans eigendom van particulieren, de provincie danwel het Rijksvastgoedbedrijf. De positief beoordeelde financiële rijksbijdrage is €20,8 mln. De aankoop van grond en uitvoering van de maatregel financiert de provincie zelf: € 4,8 mln. Risico's en beheersmaatregelen zijn beschreven, bij de uitvoering van de maatregel zullen deze gemonitord moeten worden. Het Rijkstoetsteam merkt op dat, wanneer de

	<p>grondprijs stijgt er minder afwaardering mogelijk kan zijn met het beschikbare budget.</p> <p>W5.2 Pilot verondiepen/verplaatsen sloten zoals in Noordgouwe: exclusief top ups voor uitvoeringskosten en risico-opslagen is een financiële rijksbijdrage mogelijk van €369.000 (incl. kostprijsverhogende BTW). Kosten voor beheer en onderhoud zijn gedekt door het waterschap Scheldestromen.</p> <p>W5.3 Bepalen van aanpassen methoden voor nieuwe peilbesluiten: betreft kosten voor inhuur van capaciteit en expertise met betrekking tot hernieuwd beleid voor peilbesluiten. Exclusief top ups voor uitvoeringskosten en risico-opslag (niet onderbouwd) vraagt de provincie Zeeland een financiële rijksbijdrage van € 173.000 euro. Het Rijkstoetsteam is tot het inzicht gekomen dat de maatregel de uitvoering van een wettelijke kerntaak van het waterschap betreft en derhalve gefinancierd dient te worden uit de belastingopbrengsten van het waterschap. Een financiële rijksbijdrage voor deze maatregel is daarom niet mogelijk.</p>
Deel 5: Aanpak met planning en mijlpalen	<p>Voor elke maatregel in dit maatregelpakket is een planning met fasering en aanpak opgenomen. De provincie beschikt over de expertise en menskracht voor uitvoering e/o werkt hiervoor samen met andere partijen, waaronder het waterschap, het interbestuurlijk netwerk Zuidwestelijke Delta en boerencollectieven. Ten aanzien van maatregel A9 (afwaardering) kan de provincie Zeeland bogen op ruime ervaring met vrijwillige kavelruilprocessen. Dit gebeurt met de adviescommissie Kavelruilbureau Zeeland, de inzet van kavelruilcoördinatoren, subsidie en het hebben van ruilgronden (Grondbank Zeeland). De provincie Zeeland heeft daarmee de ervaring en de deskundigheid in huis en voor de uitvoering van de maatregel zal ook extra capaciteit ingezet worden.</p> <p>Voor de monitoring van de voortgang en het te realiseren doelbereik van de maatregelen werkt de provincie Zeeland met een integraal monitoringsplan dat - op termijn- voor het gehele Zeeuws gebiedsprogramma gebruikt zal worden. Bestaande monitoringsprogramma's worden gekoppeld aan aanvullende monitoringsprogramma's. Daarbij staat centraal de monitorings- en evaluatiesystematiek die RIVM, WUR, PBL en Deltares momenteel ontwikkelen. Om inzicht te verkrijgen in de voortgang en resultaten van de maatregelen, worden per maatregel meetbare subdoelen gehanteerd met een daarbij passende monitoringsinzet. Daarmee kan een compleet beeld worden gegeven van de voortgang, resultaten en het effect van de maatregelen in Zeeland.</p>

Bevindingen maatregelpakket Natuur	
N2 Versterking agrarisch natuurbeheer N4.1 Aanleg Groenblauwe Dooradering Reimerswaal	
Algemeen	<p>De maatregel <i>N2 Versterken Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer</i> vindt plaats op meerdere locaties in de provincie Zeeland, met name binnen de in het provinciale Natuurbeheerplan begrensde leefgebieden voor het ANLb. Deelnemende partijen zijn agrarisch ondernemers en organisaties die betrokken zijn bij het uitvoeren van het ANLb in Zeeland: het Collectief Poldernatuur Zeeland, Agrarische Natuurverenigingen, ZeeBra, Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Waterschap Scheldestromen en de provincie Zeeland.</p> <p>De maatregel <i>N4.1 Aanleg Groenblauwe dooradering Reimerswaal</i> vindt plaats in een agrarisch gebied van ca. 5.000 ha. binnen de gemeente Reimerswaal. Deelnemende partijen zijn de Gemeente Reimerswaal, Waterschap Scheldestromen, ZLTO en de provincie Zeeland.</p>
Deel 0: adviezen van WEcR, het tussentijds beeld van het Rijk indien relevant de EA.	<p>N2 Versterking agrarisch natuurbeheer: Uit de WEcR appreciatie komt naar voren dat de eerste versie van de maatregel onduidelijkheden bevatte over het doelbereik en/of de risicobeheersing. Als verbeteringsuggestie opperde WEcR: werk de monitoring en evaluatie, afwentelrisico's, neveneffecten en lock-ins uit. Het Rijkstoetsteam constateert dat de provincie het potentieel doelbereik, de</p>

	<p>monitoring en de risico's verder beschreven heeft in de verbeterde versie van de maatregel. De provincie Zeeland geeft aan dat door middel van structurele (beleids)monitoring de toename van de doelsoorten van de boerenlandvogels in aantallen en voorkomen gevolgd gaat worden. Het Rijkstoetsteam ziet ten aanzien van de voorgestelde maatregelen geen onacceptabele afwentelrisico's, negatieve neveneffecten en lock-ins. De maatregel is in lijn met de breed gedragen ambitie van het kabinet om de komende jaren een impuls te geven aan het agrarisch natuurbeheer en daar vanaf 2026 structureel financiële middelen voor beschikbaar te stellen (zie ook Hoofdlijnenakkoord en Regeerprogramma).</p> <p>N4.1 Aanleg Groenblauwe dooradering Reimerswaal is een nieuwe maatregel en daarom niet beoordeeld door WEcR en ook niet in het tussentijds beeld Rijk.</p> <p>De Ecologische Autoriteit heeft op beide maatregelen in het maatregelpakket geen advies uitgebracht.</p>
<p>Deel 1: Opgaven / probleemanalyse en de te bereiken doelen</p>	<p>N2 Versterking agrarisch natuurbeheer: Doel van de maatregel is om door middel van meer agrarisch natuurbeheer te werken aan realisatie van de doelstellingen van de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) en tegelijk het areaal groenblauwe dooradering (GBDA) in Zeeland uit te breiden. De maatregel draagt ook bij aan de Kader Richtlijn Water doelstelling voor Zeeland. Uit de ecologische analyse van de provincie Zeeland (2021) komt de noodzaak naar voren om meer te investeren in het Zeeuws agrarisch natuurbeheer, met name akkervogels (Zeeland is een van de provincies met het kleinste areaal agrarisch natuurbeheer).</p> <p>Met de door de provincie voorgestelde maatregel kan door middel van het beschikbaar stellen van aanvullende middelen <i>per uitvoeringsjaar</i> op korte termijn het areaal agrarisch natuurbeheer in Zeeland worden uitgebreid met 950 ha. (beheer open akker, beheer dooradering, agrarisch waterbeheer). Ingespeeld wordt op het animo onder Zeeuwse boeren om mee te doen met agrarisch natuurbeheer (op dit moment wachtlijsten). Er bestaat met het agrarisch collectief Poldernatuur Zeeland een bewezen aanpak voor uitvoering van het agrarisch natuurbeheer.</p> <p>N4.1 Aanleg Groenblauwe dooradering Reimerswaal: Reimerswaal is een overwegend agrarische gemeente met akkerbouw. Voldoende beschikbaarheid van zoetwater is belangrijk voor een duurzame agrarische productie. Het doel van de maatregel is om een inlaat te verbreden waardoor meer water vanuit het Volkerak-Zoommeer beschikbaar komt voor de gebruikers in het gebied. Het vergroten van de zoetwatervoorziening draagt bij aan de gezondheid van de gewassen waardoor er minder uitspoeling is van nutriënten naar het oppervlaktewater. Naast een bijdrage aan de waterkwaliteit kan met de maatregel, via verbreding van watergangen en aanleg van natuurvriendelijke oevers, bijgedragen worden aan realisatie van groenblauwe dooradering.</p>
<p>Deel 2: Oplossingsrichtingen, doelbereik en (sociaal-economische) effecten</p>	<p>N2 Versterking agrarisch natuurbeheer: uitbreiding en versterken van de samenhang van het bestaande agrarisch natuur en landschapsbeheer (ANLb) in Zeeland. Zeeland heeft na Flevoland het kleinste areaal agrarisch natuurbeheer: ca. 1.000 hectare Met het gevraagde budget zullen de arealen leefgebied Open akker (400 hectare), Dooradering (300 hectare) en Water (250 hectare) worden uitgebreid. In totaal gaat het om 950 hectare, wat zo goed als een verdubbeling betekent van het areaal agrarisch natuurbeheer in Zeeland. De maatregel is voor de periode van één jaar (2025) met de bedoeling dit voort te zetten in navolgende jaren.</p> <p>De maatregel draagt bij aan het bereiken van 30% natuurherstel van de Zeeuwse doelsoorten uit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Dit gebeurt door onder meer nieuw leefgebied van akkervogels zoals de patrijs te creëren en in stand te houden evenals door natuurgebieden met elkaar te verbinden. Hiermee wordt ook een bijdrage geleverd aan de 13.590 hectare uitbreidingsopgave GBDA in Zeeland. Met de maatregel wordt gehoor gegeven aan een oproep van boeren in Zeeland om het agrarisch natuurbeheer uit te breiden. De maatregel heeft een positief</p>

	<p>effect op het toekomstperspectief van landbouwbedrijven die hebben aangegeven met agrarisch natuurbeheer aan de slag te willen gaan (en die nu op een wachtlijst staan).</p> <p>De maatregel vindt plaats in de gebieden grenzend aan Natura 2000-gebieden en locaties binnen de Zeeuwse prioritaire gebiedenaanpak Manteling van Walcheren en Kop van Schouwen. Voor deze gebieden heeft de provincie in het voorjaar van 2024 van het Rijk middelen beschikbaar gekregen om te starten met veldcoördinatoren (maatregel N4 regelingen Groen Blauwe Dooradering). Maatregel N2 geeft een extra impuls aan de inzet van de veldcoördinatoren. Resumerend kan de uitvoering van de maatregel op termijn resulteren in diverse positieve (sociaaleconomische) neveneffecten.</p> <p>Het Rijkstoetsteam constateert dat de maatregel gericht is op uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer voor de periode van in eerste aanleg één jaar. Met de ambitie dit hierna structureel voort te zetten. Omwille van doelbereik evenals meerjarige zekerheid voor agrarisch ondernemers (contracten voor agrarisch natuurbeheer worden doorgaans voor een periode van minimaal zes jaar afgesloten) is structurele inzet van de benodigde financiële middelen noodzakelijk, ook om desinvestering van de middelen die nu aangevraagd worden te voorkomen. Het Rijkstoetsteam heeft deze voorwaarde voor uitvoering van N2 op 17 oktober 2024 besproken met de provincie Zeeland. De provincie Zeeland heeft daarop laten weten zich te herkennen in het belang van een langjarige inzet van middelen. De provincie heeft toegezegd dat zij, bij een aanvraag rijksbijdrage voor maatregel N2, de garantstelling voor langjarig agrarisch natuurbeheer zal onderbouwen.</p> <p>N4.1 Aanleg Groenblauwe Dooradering Reimerswaal: de maatregel betreft primair grondaankopen om sloottrajecten binnen het doorvoergebied Reimerswaal over een lengte van ongeveer 60 kilometer te verbreden met de mogelijkheid voor het creëren van groenblauwe dooradering. Het is de bedoeling deze groenblauwe dooradering complementair vorm te geven aan de te realiseren voorziening (inlaat) voor verbeterde toevoer van zoetwater voor agrarisch gebruik in het gebied. De provincie Zeeland geeft aan dat de groenblauwe dooradering overeenkomst zal hebben met natuurvriendelijke oevers. De maatregel kan daarmee bijdragen aan natuurherstel en -uitbreiding.</p> <p>Het Rijkstoetsteam constateert dat, in tegenstelling tot de realisatie van de zoetwatervoorziening voor agrarisch ondernemers, de aanpak en kosten voor de grondaanpak voor groenblauwe dooradering in dit stadium onvoldoende zijn uitgewerkt. Er is geen onderbouwde bijdrage aan het doelbereik van de Vogel- en Habitatrichtlijn en groenblauwe dooradering. Het is daarmee onduidelijk hoe de inrichting en instandhouding van groenblauwe dooradering gefinancierd kunnen worden en welk instrument hiervoor wordt gebruikt. Dit kan onderdeel zijn van een eerst uit te voeren onderzoek en te doorlopen planuitwerking. Het Rijkstoetsteam concludeert dat er op dit moment te weinig informatie over het doelbereik is om een positief oordeel te geven voor het doen van investeringen. Bij de door de provincie voorgestelde grondaankopen merkt het Rijkstoetsteam op dat deze op dit moment niet financierbaar zijn met de aangevraagde rijksmiddelen.</p> <p>Resumerend constateert het Rijkstoetsteam dat er op dit moment geen grond is voor een positief oordeel voor uitvoering van de door de provincie voorgestelde investeringen. Tegelijk kan het onderdeel groenblauwe dooradering kansrijk zijn voor versterking van natuur en verbetering van de waterkwaliteit in het gebied. Met het door de provincie voorgestelde onderzoek kan dit verder verkend worden. In het overleg op 17 oktober 2024 heeft het Rijkstoetsteam met de provincie Zeeland afgesproken dat bij dit onderzoek de volgende aspecten betrokken worden:</p>
--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Zoetwatervraag die samenhangt met de maatregel in verhouding tot de zoetwatervragen van andere functies en omliggende gebieden². • Volhoudbaarheid van de landbouw in relatie tot bestaande en naar de toekomst toe verwachte toename van verzilting. • Effect van uitvoering van de maatregel op de (afnemende) zoetwatertoevoer naar de Westerschelde. • Welke GBDA interventies met de maatregel worden ingezet. • Welke gronden aangekocht dienen te worden. • Onderbouwde bijdrage van de maatregel aan de doelen, in het bijzonder natuurversterking (VHR, GBDA) en waterkwaliteit. • Kosten voor inrichting en beheer van de groenblauwe dooradering. <p>Provincie en Rijkstoetsteam hebben voorts afgesproken dat het onderzoek door provincie en Rijk gezamenlijk begeleid zal worden. Dit gaat samen met een bezoek aan het gebied.</p>
Deel 3: Besluitvorming en betrokken partijen	<p>N2 Versterking agrarisch natuurbeheer: Omdat de maatregel ziet op uitbreiding van een bestaande en in de praktijk bewezen werkwijze van agrarisch natuurbeheer door het agrarisch collectief Poldernatuur (o.a. contacten en begeleiding grondeigenaren), is de verwachting dat de voorgestelde uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer in Zeeland op korte termijn uitvoerbaar is. Meerdere agrarische natuurverenigingen, de Stichting Landschapsbeheer Zeeland en waterschap Scheldestromen zijn bij de uitvoering betrokken. Een uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer is door alle betrokken partijen gewenst.</p> <p>N4.1 Aanleg Groenblauwe Dooradering Reimerswaal: Waterschap Scheldestromen (beheerder van het watersysteem) is verantwoordelijk voor de uitvoering van de maatregel. Het waterschap is tevens opdrachtgever voor de technische verkenning voor het agrarische gedeelte van de ingreep, uitgevoerd door Witteveen+Bos.</p> <p>De gemeente Reimerswaal en de provincie Zeeland zijn betrokken bij deze verkenning en tonen bereidheid tot cofinanciering van de aanleg. De boeren in het gebied zijn (via ZLTO) gepolst en bereid tot een financiële bijdrage (vooralsnog beheer en mogelijk ook deels aanleg). De mogelijke financiële bijdragen van regionale partijen behoeven concretisering.</p> <p>Van (afgeronde) procedures is in dit stadium geen sprake omdat verdere planuitwerking nodig is.</p>
Deel 4: Financiën en risico's	<p>N2 Versterking agrarisch natuurbeheer: de kosten voor uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer in de drie leefgebieden betreft het grootste gedeelte van de gevraagde financiering. Conform de financiële uitgangspunten voor maatregelpakketten kan beheer niet worden gefinancierd met een rijksbijdrage, tenzij in structurele middelen is voorzien. Voor uitbreiding van het areaal agrarisch natuurbeheer en uitbreiding van de capaciteit om dit te bewerkstelligen is een rijksbijdrage mogelijk. Hetzelfde geldt voor de voorgestelde monitoring van €60.000, waarvoor de provincie Zeeland een uitgebreide specificatie heeft gegeven.</p> <p>Door de provincie zijn voor de maatregel risico's benoemd met betrekking tot beperkte capaciteit en timing van de komst van middelen voor de versterking van het ANLB. Er zijn geen beheersmaatregelen genoemd en ook geen kosten geraamd om dit risico af te dekken. Wel is de verwachting dat vanwege een bestaande en in de praktijk bewezen werkwijze van agrarisch natuurbeheer door het agrarisch collectief Poldernatuur de maatregel snel uitvoerbaar is, nadat de middelen beschikbaar zijn gekomen.</p> <p>Een financiële rijksbijdrage voor deze maatregel sluit aan op het Hoofdlijnenakkoord en Regeerprogramma met een financiële impuls voor agrarisch natuurbeheer (€ 500 mln. structureel per jaar vanaf 2026). Daarmee acht het Rijkstoetsteam het risico voor dekking van het agrarisch natuurbeheer</p>

² In samenhang met de afweging en besluitvorming die loopt in het Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta evenals overleggen tussen regio en Rijk in het kader van het Deltaplan Zoetwater.

	<p>voor de periode vanaf 2026 beheersbaar. Omdat over de inzet en verdeling van de financiële impuls van het Rijk nog geen besluitvorming heeft plaatsgevonden, is in dit stadium van belang dat de provincie garant staat voor langjarige inzet van middelen voor een uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer. Dit is des te meer van belang omdat beheerovereenkomsten met agrarisch ondernemers voor een periode van minimaal 6 jaar worden afgesloten. Het Rijkstoetsteam heeft dit op 17 oktober met de provincie Zeeland besproken. Hieropvolgend heeft de provincie Zeeland toegezegd dat zij, bij een aanvraag rijksbijdrage voor maatregel N2, de garantstelling voor langjarig agrarisch natuurbeheer zal onderbouwen.</p> <p>Met inachtneming daarvan is de totaal beschikbare financiële rijksbijdrage voor deze maatregel: € 4.1 mln.</p> <p>Het Rijkstoetsteam wijst erop dat binnen één beschikking maximaal 10% van het bedrag besteed kan worden aan directe uitvoeringskosten. Omdat het deel <i>versterking organisatie/begeleiding</i> in het maatregelpakket Natuur hoog is, komt het percentage in dit pakket mogelijk hoger uit dan 10% directe uitvoeringskosten. Bij indiening van de aanvraag rijksbijdrage dient de provincie er op toe te zien dat het deel directe uitvoeringskosten op het totaal aangevraagde bedrag niet boven de grens van 10% uitkomt.</p> <p>N4.1 Aanleg Groenblauwe Dooradering Reimerswaal: Op basis van de door de provincie aangedragen kostenraming is niet duidelijk of de grondaankoop bij deze maatregel voor het deel zoetwatervoorziening en/of het deel groenblauwe dooradering is bedoeld. In combinatie met het op te starten onderzoek is het van belang om meer inzicht te verkrijgen in de kostenraming en dekkingsvoorstel voor het gehele project (onderdelen zoetwatervoorziening en groenblauwe dooradering in samenhang), waarbij ook de mogelijke cofinanciering van agrarisch ondernemers en overheden wordt geconcretiseerd. Dit wordt betrokken bij het onderzoek voor planuitwerking.</p> <p>Het hoofdonderdeel van de door de provincie aangevraagde financiële rijksbijdrage, aankoop grond, komt thans niet in aanmerking voor een financiële rijksbijdrage. Voor de uitvoering van het onderzoek voor planuitwerking is een financiële rijksbijdrage van € 252.000 mogelijk. In overleg met de provincie is inzichtelijk gemaakt welke aspecten/vragen in het onderzoek aan bod komen.</p>
Deel 5: Aanpak met planning en mijlpalen	<p>N2 Versterking agrarisch natuurbeheer: de maatregel bouwt voort op de bestaande organisatiestructuur voor agrarisch natuurbeheer in Zeeland, onder regie van agrarisch collectief Poldernatuur. Bij uitvoering van de maatregel wordt aangesloten op de jaarlijkse begrotingscyclus waarin het collectief een gebiedsplan opstelt en zorgt voor verder uitrol in samenwerking met grondeigenaren/agrarisch ondernemers. Zodoende kan er direct gestart worden met uitvoering van de maatregel. Kosten zijn geraamd voor monitoren van de maatregel door een externe organisatie (€60.000) in opdracht van de provincie. Deze monitoring is door de provincie concreet uitgewerkt.</p> <p>N4.1 Aanleg Groenblauwe Dooradering Reimerswaal: de maatregel betreft planuitwerking van het gedeelte groenblauwe dooradering evenals de aankoop van de daarvoor benodigde gronden. Op basis van de bovenstaande bevindingen is aankoop van gronden met een financiële rijksbijdrage op dit moment niet aan de orde. Wel kan uitvoering worden gegeven aan het onderzoek voor planuitwerking. In het overleg op 17 oktober 2024 is besproken dat provincie en Rijk samen invulling geven aan de begeleiding van het onderzoek. Waarbij het evident is dat ook samengewerkt wordt met het waterschap en andere gebiedspartijen, mede gelet op de relatie met keuzes voor de beschikbaarheid van zoetwater voor meerdere functies en gebieden, waarover periodiek afstemming plaatsvindt in het Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta.</p>

Bevindingen maatregelpakket Veehouderij	
V6 Kruidenrijk grasland V7 Vrijwillige opkoop veehouderijen	
Algemeen	<p>Voor beide maatregelen in het pakket veehouderij is de hoofdaanvrager de provincie Zeeland. <i>V6 kruidenrijk grasland</i>: deelnemende partijen zijn agrarische ondernemers en het agrarisch bedrijfsleven (leveranciers, adviseurs en belangenbehartigers). De maatregel heeft betrekking op begraasd en gemaaid grasland in eigendom en/of beheer van veehouders in het gehele landelijke gebied in de provincie Zeeland. <i>V7 Vrijwillige opkoop veehouderijen</i>: betrokken partijen zijn veehouderijen en gemeenten. De maatregel heeft betrekking op locaties door heel Zeeland: de provincie Zeeland beschikt over een lijst met circa 30 veehouders die zich hebben gemeld bij de provincie om vrijwillig te stoppen met hun bedrijf.</p>
Deel 0: adviezen van WEcR, het tussentijds beeld van het Rijk indien relevant de EA.	<p>V6 Kruidenrijk grasland: Voor deze maatregel is in de appreciatie van WEcR weergegeven dat de maatregel onvoldoende / onduidelijke onderbouwd is. WEcR heeft verdere uitwerking en verdieping aanbevolen om tot een goed oordeel te komen. WEcR heeft specifiek verduidelijking gevraagd ten aanzien van de inzet van instrumenten (bijvoorbeeld coaching, stimulans, projecten etc.). Het Rijks toetsteam constateert dat de maatregel verbeterd is ten opzichte van de eerste versie. Tegelijk heeft het Rijkstoetsteam resterende vragen over de besteding van de middelen. De provincie Zeeland stelt voor om eerst een Plan van Aanpak te schrijven, tegelijk vraagt de provincie geld aan voor de uitvoering daarna. Naar het oordeel van het Rijkstoetsteam is hierbij door de provincie te beperkt invulling gegeven aan hoe deze uitvoering ter hand zal worden genomen.</p> <p>V7 vrijwillige opkoop veehouderijen: naar het oordeel van WEcR is er in de eerste versie van de maatregel sprake van onduidelijk doelbereik en/of risicobeheersing. Verbetersuggestie WEcR zijn: werk monitoring en evaluatie, afwentelrisico's, neveneffecten en lock-ins uit. De provincie heeft de maatregel met de bevindingen van WEcR aangepast en verder onderbouwd naar onder meer het verwachte effect van stikstofemissiereductie (zie deel 2).</p> <p>In het tussentijds beeld Rijk van oktober 2023 heeft het Rijkstoetsteam aan de provincie gevraagd nader inzicht te geven in de toekomstige bestemming/functies van de te verwerven gronden. In de verbeterde aanvraag verwijst de provincie naar een dertigtal veehouders dat bij de provincie heeft aangegeven hun bedrijf vrijwillig te willen beëindigen. Deze veehouders zijn tot nu toe niet in aanmerking gekomen voor één van de landelijke beëindigingsregelingen. In overleg met de ondernemers, gemeenten en andere betrokken partijen zal de provincie inzichtelijk maken voor welke (extensieve) functies de locaties ruimte kunnen bieden.</p> <p>De Ecologische Autoriteit heeft geen advies uitgebracht op het maatregelpakket en derhalve is dit niet van toepassing.</p>
Deel 1: Opgaven / probleemanalyse en de te bereiken doelen	<p>V6 Kruidenrijk grasland: Met deze maatregelen wordt voorzien om 400 hectare extra kruidenrijk grasland te realiseren. Dit draagt volgens de provincie Zeeland bij aan de biodiversiteit (boven- en ondergronds), aan een verminderde aanwending van mest en daarmee minder ammoniak-, lachgas- en CO₂-emissies en nitraatuitspoeling. Aanvullend draagt het kruidenrijk grasland bij aan CO₂ opslag in de bodem en aan een betere bodemkwaliteit die bijdraagt aan klimaatadaptatie.</p> <p>V7 Vrijwillige opkoop veehouderijen: veehouders in Zeeland die vrijwillig willen stoppen hebben, gegeven de kenmerken van hun bedrijf, tot nu toe beperkt gebruik kunnen maken van de landelijke opkoopregelingen (SRV, MGA, LBV en LBV+). Met deze maatregel kan de provincie een regeling openstellen waarmee veehouders, die niet onder de criteria vallen van een landelijke opkoopregeling en toch willen stoppen, een aanvraag voor subsidie kunnen doen voor beëindiging van hun bedrijf.</p> <p>Een veehouder die stopt draagt bij aan emissiereductie en daarmee de stikstof- en klimaatopgave. In Zeeland zijn er relatief weinig te beïnvloeden</p>

	<p>stikstofbronnen die tot een vermindering van de stikstofemissie en daarmee tot vermindering van stikstofdepositie in (overbelaste) Natura-2000 gebieden leiden (tegenaan van verslechtering). Dit betekent dat de beïnvloedingsmogelijkheden die er wél zijn aangegrepen moeten worden om de stikstofemissiereductiedoelen te kunnen realiseren en daarmee ook de vergunningverlening voor economische activiteit (o.a. woningbouw en verduurzaming en ontwikkeling van het havenindustriële complex) te kunnen voortzetten.</p>
<p>Deel 2: Oplossingsrichtingen, doelbereik en (sociaal-economische) effecten</p>	<p>V6 Kruidenrijk grasland: deze maatregel richt zich op realisatie van 400 hectare kruidenrijk grasland (vlinderbloemigen) in de periode 2025 tot en met 2026. Het betreft het:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Opstellen Plan van Aanpak, inclusief onderzoek naar motivatie onder boeren om over te schakelen naar kruidenrijk grasland. 2) Realiseren van 400 hectare kruidenrijk landschap als onderdeel van het agrarisch voermanagement. Met monitoring en evaluatie. <p>De bijdrage van de maatregel aan de doelen heeft de provincie onderbouwd: betere vastlegging nutriënten, minder emissies naar lucht, bodem en water, versterken biodiversiteit. Effecten en beleidstheorie zijn voldoende onderbouwd (met verwijzing naar studies).</p> <p>De ambitie van 400 hectare is naar verwachting realistisch op basis van het animo onder agrarisch ondernemers in Zeeland voor een pilot die LTO heeft uitgevoerd in samenwerking met Urgenda. Tegelijk behoeft de wijze van uitvoering van de maatregel, op basis van het onderzoek en het Plan van Aanpak, nog dusdanige concretisering dat het Rijkstoetsteam de maatregel op dit moment niet positief kan beoordelen.</p> <p>V7 Vrijwillige opkoop veehouderijen: Als besproken met de provincie Zeeland op 17 oktober 2024 is het de bedoeling om de aangevraagde financiële middelen in te zetten binnen de maatregel gebiedsgerichte beëindiging (MBG). Daarbinnen heeft het Rijk reeds €140 mln. beschikbaar gesteld voor twaalf provincies. Voor Zeeland gaat het om een bedrag van ca. €5 mln.</p> <p>Uitkering van de middelen zal verlopen via een door de provincie Zeeland op te zetten (subsidie)regeling binnen de kaders van de MGB. De MGB is een op emissiereductie gericht programma. Met lage normen en breed toegankelijk. Het Rijk heeft een notificatievrijstelling van de Europese Commissie voor €700 mln. Dit betekent dat er thans een bedrag van €560 mln. 'vrije ruimte' is voor provincies, te verdelen naar rato van maatregelen. Het in te zetten bedrag voor maatregel V7 kan via een provinciale subsidie voor het beëindigen van veehouderijen beschikbaar komen. Voorwaarde is dat de door de provincie op te stellen regeling voldoet aan de vereisten van de MGB. De belangrijkste vereiste is dat de te beëindigen veehouderijactiviteiten liggen in of in de nabijheid van prioritair gebieden. Het gaat om zones van 2,5 kilometer rondom Natura 2000 gebieden in zowel binnen- als buitenland.</p> <p>Hierbij is van belang, als opgenomen in de MGB, dat de provincie Zeeland onderbouwt dat de ruimte die vrijkomt met de opkoop van de veehouderijlocaties bijdraagt aan de provinciale doelen (o.a. natuur/stikstofemissiereductie, klimaat, verduurzaming van de landbouw en legalisering van PAS-melders). Volgend op het overleg met het Rijkstoetsteam op 17 oktober 2024, heeft de provincie laten weten dat, op basis van de vergunde stikstofemissie van zes veehouderijen gelegen binnen een straal van 2,5 kilometer van een (stikstofoverbelast) Natura 2000-gebied, een gemiddelde stikstofemissie berekend is van 2440 kg NH3 per jaar. Dit geeft een beeld van de bijdrage aan van de maatregel V7 aan het richtinggevend stikstofreductiedoel en daarmee aan het natuurherstel in de overbelaste Natura 2000-gebieden in Nederland (en in Vlaanderen). Naast herstel van de natuur heeft de provincie aangegeven met de stikstofemissiereductie zich te willen inspannen voor legalisering van PAS-melders.</p> <p>Het Rijkstoetsteam heeft op 17 oktober 2024 met de provincie Zeeland besproken dat er via de MGB geen grond of bedrijven kunnen worden aangekocht</p>

	<p>(vermogensvorming). Dit laat onverlet dat een actief grondbeleid nodig is om gewenste ontwikkelingen in het landelijk gebied te stimuleren. Voor de aankoop van grond zijn er opties om dit als provincie met eigen middelen te doen of via de nationale groundbank (NGB) op te pakken. De provincie Zeeland herkent het belang van actief grondbeleid en zij heeft hiervoor eigen middelen beschikbaar en wil deze inzetten voor aankoop van gronden (o.a. via de Zeeuwse groundbank).</p> <p>Maatregel V7 resulteert in een afname van stikstofemissie in een gebied waar sturing op emissiereductie uitdagend is vanwege relatief veel emissie van moeilijk beïnvloedbare stikstofbronnen (buitenland en zeescheepvaart). Uitvoering van de maatregel betekent een afname van depositie op kwetsbare N2000 duingebieden, in combinatie met mogelijkheden voor legalisatie van PAS-melders en ruimte voor ruimtelijk-economische ontwikkeling, waaronder woningbouw. De provincie vraagt het Rijk € 12,5 mln. aan aanvullende financiering om de zes veehouderijlocaties vrijwillig te laten beëindigen. Het Rijkstoetsteam beoordeelt de maatregel als positief.</p>
Deel 3: Besluitvorming en betrokken partijen	<p>Voor beide maatregelen is sprake van afstemming met (belangenorganisaties van) boeren, zoals ZLTO en ZAJK. Voor wat betreft V7 hebben agrarisch ondernemers aangegeven vrijwillig hun bedrijf te willen beëindigen. De provincie zal over de betreffende locaties afstemming hebben met de gemeenten (o.a. voor wijziging omgevingsplan). Procedures en vergunningverlening zijn aan de orde bij V7, waarvoor de provincie het bevoegd gezag is.</p>
Deel 4: Financiën en risico's	<p>V6 Kruidenrijk Grasland: Verduidelijking van de provincie Zeeland is gewenst ten aanzien van PxQ onderbouwing, onder andere de calculatie van eenheid per hectare (€300/ha.) en het totaalbedrag van €290.000 voor realisatie van 400 hectare kruidenrijk grasland.</p> <p>De wijze van risicomanagement is niet omschreven maar is naar oordeel van het Rijks toetsteam niet groot bij uitvoering van het project. Hoe duurzaam (structureel) de maatregel is vormt mogelijk een risico.</p> <p>De totale door de provincie geraamde kosten zijn €431.000. Aangevuld met verwachte BTW kosten en exclusief top ups voor uitvoeringskosten en risico-opslag is een rijksbijdrage mogelijk van € 365.872. Het betreft een financiële bijdrage voor zowel onderzoek/planuitwerking als uitvoering voor 400 hectare kruidenrijk grasland. Met de huidige, beperkte uitwerking van de uitvoering, is er onvoldoende basis om positief over de maatregel te oordelen.</p> <p>V7 Vrijwillige opkoop zes veehouderijen: Aankoop en afwaardering van grond en gebouwen vallen buiten de kostenraming en zijn derhalve voor eigen kosten van de agrarisch ondernemer danwel provincie of andere partijen. De ingeschatte kosten voor beëindiging van de bedrijfsactiviteiten per locatie (circa €2 mln.) kunnen per casus hoger of lager uit vallen. Gelet op vergelijkbare maatregelen in andere provincies lijkt de gemiddelde raming van de kosten per locatie naar het oordeel van het Rijkstoetsteam realistisch. De mogelijke financiële rijksbijdrage voor deze maatregel belooft € 12.512.000.</p>
Deel 5: Aanpak met planning en mijlpalen	<p>Voor beide maatregelen in dit pakket is een planning met fasering en aanpak opgenomen en geeft de provincie aan over voldoende capaciteit voor de uitvoering te beschikken.</p> <p>V6: Kruidenrijk Grasland: Voor de maatregel kruidenrijk grasland staat de provinciale werkgroep kruidenrijk grasland gesteld voor de realisatie. Monitoring wordt benoemd in de aanpak en de begroting. De vorm en uitvoering behoeft verduidelijking.</p> <p>V7: Vrijwillige opkoop veehouderijen: De uitvoering van deze maatregel vindt plaats onder regie van de afdeling Vastgoed van de provincie Zeeland. Deze afdeling heeft ruime ervaring met vergelijkbare projecten en processen.</p>

BIJLAGE Uitgangspunten voor start uitvoering maatregel A9 Omzetten bouwland naar niet productief areaal

- Specificatie van de locaties binnen de drie prioritaire gebieden (concretisering van welke percelen, ruilgronden het betreft)
- Specificatie van huidige eigendomssituatie: gaat het om percelen van agrarisch ondernemers, provincie of anders?
- Toekomstbestendigheid van de (extensieve) functies op de betreffende percelen.
- Relatie met toepassing/uitbreiding van agrarische natuur, zie ook maatregel N2 als onderdeel van het maatregelpakket Natuur.
- Onderbouwde bijdrage aan doelbereik VHR en GBDA, onder meer aan de hand van de Natuurdoelanalyses voor de Kop van Schouwen en de Manteling van Walcheren (en bijbehorende toetsingsadviezen van de Ecologische Autoriteit).
- Een klimaatbestendig water- en bodemsysteem zijn randvoorwaardelijk. De provincie moet in het kader hiervan rekening houden met o.a.:
  - Nieuwe profielen van vrije ruimte waterkeringen (afhankelijk van functie);
  - Verplaatsing functies met zoetwatervraag niet naar locaties waar dit zoetwater niet beschikbaar is, of zelf hierin voorzien via een opslag of besparing;
  - Grondwaterbeschermingsgebieden;
  - KRW-lichamen;
  - Afstemming hierover dient plaats te vinden tussen provincie en het betreffende waterschap.
- Additioneel op en daarmee geen dubbeling met maatregelen die in uitvoering zijn of gaan komen in het kader van Programma Natuur, fase 1 en fase 2 (o.a. mogelijke verplaatsing vliegveld Nieuw-Haamstede) en het Natuurpact³.
- Voor de afwaardering van grond door functieverandering of gebruiksbeperkingen gelden de volgende verplichtingen:
  1. De provincie zorgt ervoor dat de verplichtingen die samenhangen met de functieverandering of de gebruiksbeperkingen permanent gelden voor alle gebruikers.
  2. Passieve verplichtingen (dulden of nalaten) worden als kwalitatieve verplichting vastgelegd in een notariële akte en ingeschreven bij het kadaster, en worden indien mogelijk ook vastgelegd in een peilbesluit, in de beheerplannen voor de betrokken Natura 2000-gebieden of in het omgevingsplan.
  3. Actieve verplichtingen (stimuleren en realiseren) worden schriftelijk vastgelegd op een door de provincie te bepalen wijze.
  4. De provincie besteedt de uitkering in de vorm van een eenmalige vergoeding en niet in de vorm van een vergoeding voor meerjarig beheer.
  5. De provincie zorgt dat eenieder zonder betaling kan raadplegen waar de percelen met de onder 1 bedoelde verplichtingen gelegen zijn (via Kadaster).
- Mits de provincie beschikt over instrumentarium waaronder financiële afwaardering kan vallen indien het zelfrealisatie door de eigenaar betreft, danwel realisatie van provincie op haar eigen gronden.

---

³ Afwaardering voorafgaand aan inrichting van het Natuur Netwerk Nederland (NNN) is onderdeel van de reguliere inrichting Natuurpact en beschouwt het Rijk niet additioneel binnen de 80.000 ha NNN. Buiten het aandeel in deze 80.000 ha is het wel additioneel.